

Una història de la perspectiva educativa dels projectes de treball a Catalunya

Fernando Hernández

Aquesta és una història d'un trajecte personal des del que tractaré de respondre a la invitació que m'ha fet Perspectiva Escolar d'explicar, des de la meva experiència, la història dels projectes de treball a Catalunya. Com tot relat d'experiència sóc conscient que aquesta és una versió entre d'altres possibles. Altres persones que han participat en aquests quasi 25 anys d'aventura a favor d'una altra narrativa per a l'Escola podrien explicar una altra història diferent. Però això és el que tenen les històries viscudes, que com quasi totes ofereixen una part d'una realitat que és múltiple i calidoscòpica. Juntament amb aquest avís inicial, en voldria fer un altre. Aquí parlo de projectes de treball, no de projectes, pedagogia de projectes o treball per projectes. Això es una qüestió que val la pena que quedi clara, ja que, al llarg d'aquest text, es veurà la pertinència d'aquesta diferenciació.

Els inicis: cercant una nova narrativa per l'Escola

L'any 1981 treballava com a psicòleg escolar a Esplugues de Llobregat on intentàvem desenvolupar un projecte educatiu arrelat al municipi. Aquesta vinculació de l'Escola al municipi és quelcom que encara continuo defensant i que l'experiència de diferents països europeus, especialment els nòrdics, em confirma com a positiva i necessària. En el nostre interès d'aprendre de l'experiència dels altres vam viatjar al nord d'Itàlia on vam visitar el projecte municipal de Torí, les primeres experiències d'educació inclusiva, i per sobre de tot, el projecte polític-educatiu de les escoles infantils de Reggio Emilia. Les converses amb Loris Malagutti, amb el professorat i personal de les escoles, a més de la convivència amb el dia a dia dels nens i les nenes en vam deixar 'tocat'. Havia trobat el sentit per un projecte polític-pedagògic que estava cercant des que havia sortit de la universitat en diferents experiències educatives amb les que buscava alternatives a l'escola tradicional. Vaig tornar a Barcelona amb una idea que poc a poc va anar prenent forma: no seria possible que la mateixa concepció de l'aprenentatge, de la relació pedagògica i de vinculació amb la comunitat es pogués portar a la resta de les etapes educatives (de la Primària a la Universitat)?

La idea va quedar incubant-se. Mentrestant vaig deixar Esplugues i vaig entrar a treballar com a professor de Psicologia de l'Art a la Facultat de Belles Arts.

Col·laborava amb l'ICE de la Universitat de Barcelona promovent una formació basada en la recerca-acció i en la perspectiva del currículum desenvolupat als centres que havia plantejat Stenhouse. L'exemple del seu currículum d'Humanitats era un referent de com l'Escola podia ensenyar amb sentit i sense compartiments de matèries. Això significava que estava interessat en com construir un currículum integrat, que possibilités als aprenents establir relacions a partir de processos d'indagació; d'això en deia 'aprendre a globalitzar'.

Aquesta proposta de la globalització començava a circular entre el professorat amb el que treballava des de l'ICE. Un matí, un grup de mestres de cicle mitjà d'una escola de Barcelona en van venir a veure per demanar-me si podia ajudar-les a donar resposta a una pregunta que barrinava pels seus caps: estem possibilitant que els nostres nens i nenes aprenguin d'una manera globalitzada? Tractar de respondre a aquesta qüestió ens va portar cinc cursos (del 1983 al 1988) i ha estat una de les aventures més apassionants en les que he participat. Respondre aquesta pregunta em va permetre no només construir un saber com assessor a partir d'una intervenció diferenciada a una escola (en funció

d'una demanada del professorat i que avançava a partir d'un constant procés de recercaacció),

sinó, per sobre de tot, portar a l'escola Primària el que havia descobert a Reggio Emilia i havia anat completant amb d'altres lectures i experiències de formació.

La Reforma troba la seva manera d'ensenyar

Al llarg de cinc anys vam revisar les concepcions pedagògiques que guiaven les pràctiques del professorat de l'escola, arreplegaven evidències del que tenia lloc a l'aula sobre les que reflexionaven i generaven coneixement pedagògic. Al temps que començaven a donar forma i sentit a una proposta pedagògica que vam anomenar com 'projectes de treball'. El nom de projectes venia de la influència de Reggio. A les seves escoles infantils la noció de '*progettazione*' era un dels eixos pedagògics que ens remetia a una pràctica organitzada sota els principis de la indagació, l'exploració, la creativitat, el qüestionament i el fer públics –de manera visual- els processos d'aprenentatge.

La incorporació del complement 'de treball' era una influència del llegat d'en Freinet i la seva invitació a que l'escola fora un espai per involucrar-se d'una forma activa, viva, laboriosa i vinculada a la vida diària d'allò après. No tenia doncs, res a veure amb la Pedagogia de Projectes d'en Kilpatrick que als anys 20 del segle passat s'havia desenvolupat a Nova York sota la influència de les idees de Dewey, ni del mètode de projectes, propers al Centres d'Interès de Decroly.

De manera paral·lela a aquest procés que vivien a l'escola Pompeu Frabra de Barcelona i que compartíem amb d'altres educadors d'arreu de Catalunya, que ens van visitar en motiu d'una exposició que vam organitzar per fer públic com enteníem el que era aprendre a l'escola, el PSOE havia iniciat el procés de reforma educativa que culminaria el 1990 amb l'aprovació de la LOGSE.

Aquesta coincidència històrica va tenir una influència crucial en la trajectòria dels projectes de treball. El 1992, en ple període d'implementació de la reforma, vam publicar amb Montse Ventura el llibre "La organización del currículum por proyectos de trabajo". L'èxit del llibre va ser immediat. Alguns dels responsables i formadors vinculats a la reforma van considerar que el que es plantejava al llibre era una exemplificació de com calia afavorir l'aprenentatge des d'una perspectiva constructivista.

D'aquesta manera, el que havia estat una publicació que donava compte del procés de reflexió i de generació de coneixement pedagògic d'un grup de mestres es va transformar en una fórmula didàctica. El que havia estat el resultat d'un procés d'anàlisi de la pràctica que tenia lloc d'una manera contextualitzada i que podia canviar en cada projecte es va transformar en un fórmula que donava tranquil·litat al professorat i un paper als formadors. D'aquesta manera, el que s'havia plantejat com una proposta creativa, que es reinventava cada vegada es va anar reduint a la reproducció mecànica de la seqüència: què volen saber els infants, què en saben, com poder informar-se del que no saben, etc. Recordo com una assessora del SEDEC presumia d'estar desenvolupant el mateix projecte a ¡30 escoles!

Així va ser com els projectes de treball es van començar a convertir en projectes, i l'aventura de construir cada dia una experiència d'aprenentatge singular es va transformar en la preocupació per construir un índex, seguir els passos de l'esquema del llibre i fer un dossier amb fulls de DIN-A3.

Durant aquest temps algunes de nosaltres participaven en experiències de formació en

les que tractaven de dir, com en la cançó de Lluís Llach, “no és això companys, no és això”. Però l'onada de la reforma era massa poderosa. Nosaltres consideràvem que compartir la perspectiva educativa dels projectes de treball no es podia fer en una seminari de 20 o 30 hores. Implicava un procés de canvi profund de l'educador, ja que el que estava en joc no era només desenvolupar la capacitat d'escolta de l'aprenent amb la seva singularitat, sinó construir una relació pedagògica a partir del diàleg i la indagació. Per sobre de tot, demanava fer un radical qüestionament d'aspectes tant arrelats a l'escoles com l'organització per matèries, els temps compartimentat en unitats de 45 minuts, l'agrupació dels aprenents per edats, el paper dels llibres de text, la no ingerència de les famílies en els aprenentatges, etc.

Dins d'aquesta corrent, fins i tot alguna editorial va organitzar els seus llibres de matèries per lliçons a les que anomenaven 'projectes'. També es va estendre entre el professorat que els projectes anaven molt bé només per l'Escola Infantil i el primer cicle de Primària. Gran error, perquè la perspectiva dels projectes de treball afecta tota l'escolarització i té sentit, com alguns estem experimentant a la secundària, i fins i tot a les universitats. D'aquesta manera a Catalunya, moltes escoles, sobre tot a les dues etapes esmentades, continuen fent servir els projectes com una manera de fer més proper i atractiu l'aprenentatge als més petits, mentre que deixen de banda tot el potencial de transformació al que he fet referència

Què ens preocupa actualment?

No pensi qui em llegeix que em sento pessimista i que els somnis d'utopia han fracassat. Ben al contrari. Porto ja temps desenvolupant i fent recerca al voltant de processos de canvi i reforma a l'educació, que sé que les transformacions de fons quasi mai tenen lloc, i menys per tothom. Per això, la perspectiva dels projectes de treball continua viva, i és un referent personal, pedagògic i polític per tota una sèrie d'educadores i formadors. Com els que formen el més d'un centenar que durant aquests darrers deu anys ens hem reunit cinc vegades a Barcelona i el País Valencià per a compartir i reflexionar al voltant de com la perspectiva dels projectes de treball es constitueix com una via de descobriments i desafiaments que ens nodreix a l'aula. Que ens ajuda a crear nous ponts al voltant de l'aprenentatge, la relació pedagògica i els sabers.

Alguns dels aspectes que actualment incorporem al nostre bagatge estan relacionats, per exemple, amb la proposta australiana anomenada “Learning by desing” que ens planteja pensar les experiències d'aprenentatge en termes de quatre tipus d'objectius: *Objectius experiencials* (què podem aprendre de nosaltres i dels altres); *Objectius conceptuals* (al voltant de què anem a pensar?) *Objectius analítics* (quines relacions anem a establir?) i *Objectius aplicats* (com farem públics els nostres aprenentatges?). Reflexionem entorn la noció de cultures de l'aula i el que això suposa en una realitat escolar i social en la que estem aprenent a descobrir la riquesa i el potencial que ens ofereix la diversitat d'orígens, credos, llengües, famílies i referents culturals dels membres de les actuals comunitats educatives.

Explorem com poder donar compte de les maneres de representar les trajectòries d'aprenentatge des de la perspectiva dels múltiples alfabetismes. El que significa ampliar els nostres repertoris no només de fonts d'informació, sinó de les maneres de representar, fer visible i compartir els nostres processos d'aprenentatge.

I, per sobre de tot, continuem considerant que volem compartir entre nosaltres les nostres maneres de fer a l'aula. Per això mantenim un espai de reflexió en el que

presentem a d'altres col·legues les nostres experiències, inquietuds i desafiaments. Perquè volem mantenir la nostra capacitat de sorpresa i la nostra voluntat de transgressió. Perquè creiem que l'Escola pot ser una font d'inventiva, aventura i constant descoberta. A tot això ens ajuda la perspectiva educativa dels projectes de treball.